

Wiktoria Kołkutina

До питання про інтерпретацію ідей та образів у творчості українських письменників-класиків : рецепція раннього Дмитра Донцова - літературного критика

Acta Polono-Ruthenica 14, 103-113

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Wiktoria Kołkutina
Odessa

До питання про інтерпретацію ідей та образів у творчості українських письменників-класиків: рецепція раннього Дмитра Донцова – літературного критика

Творчість Дмитра Донцова вирізняється з-поміж численних літературознавчих студій його сучасників та наступників (М. Зерова, М. Драй-Хмари, М. Євшана та багатьох інших). Його літературно-критичні студії протягом ХХ ст. викликали неоднозначні оцінки цілої низки видатних істориків і політиків, журналістів і літературознавців.

Особливе місце в літературно-критичному доробку Донцова займає його тлумачення творчості українських письменників-класиків – Лесі Українки та Тараса Шевченка. У вирі швидкоплинних суспільно-політичних подій початку ХХ ст., у народженні нової ідейної атмосфери формуються літературно-естетичні орієнтири критика.

Оцінку творчості Лесі Українки Донцов виклав у статтях *Поэзия индивидуализма, Леся Українка та Поетка українського Рісорджіменту (Леся Українка)*. Існує ціла низка шевченкознавчих студій критика, серед яких його статті *Компактна більшість і Шевченко, Козак із мільона свинопасів, Пам'яті великого вигнання, В мартівську річницю, Шевченко і Драгоманов* та багато інших.

Всі ці твори знаменні – в плані створення нових літературно-критичних принципів та підходів, оприлюднення цікавих ідей, образів та концепцій. Ці статті – цікаві спроби відтворити світогляд Лесі Українки та Тараса Шевченка шляхом зосередження аналізу, думки на провідних образах творів та ідеях цих видатних українських класиків. Звичайно, більшість таких ідей були близькими авторові статті. Розглянемо їх.

Стаття Донцова *Леся Українка* невелика за обсягом (дві сторінки) і традиційно, чітко побудована – вступ, основна частина та висновок. У вступі автор виголошує головну ідею – розкрити національний феномен

Лесі Українки. Далі аргументовано доводить значення поетеси в історії української літератури та суспільстві, показує, чим її творчість різниться від творчості інших українських письменників. В основній частині статті Донцов, на нашу думку, хоч і експресивно, але переважно фрагментарно, дотично зупиняється на створених поетесою образах, на новаторських рисах її поетичної творчості, на розвиткові української літератури в той час. Через таку фрагментарність розповіді кульмінацію не виділяємо – момент найвищого напруження, на нашу думку, чітко не наголошений, не вмотивований критиком. Більшу увагу він акцентує на історичному контексті, на зображенні постаті та поетичної творчості Лесі Українки. У раннього Донцова помічаємо яскравий та патетичний висновок, як правило, традиційний для блискучого оратора та цікавого публіциста.

В ранній статті *Леся Українка* він представив романтично забарвлені поетесою образи та образи, створені художньою уявою самого критика: українства, що йшло хибною дорогою, нації, яка ніяк не пробудиться від „летаргічного сну”. Як бачимо, у науковця переважають образи збірні, узагальнені. Вже на перших сторінках науковець створює могутній образ Лесі Українки, уособлюючи її в образах нею створених героїнь, наприклад, Кассандри.

Рання стаття *Леся Українка* не тільки головною ідеєю, але й романтичним пафосом, стилем перегукується із пізнішою його статтею *Поетка українського Рісорджіменту (Леся Українка)*. На нашу думку, ця розвідка свідчить про еволюцію Донцова як критика, адже він відходить від панівних тодішніх ідеологічних схем та стереотипів мислення. За три роки до виходу статті Донцов написав щоденник *Київ. Рік 1918* – цікаві автентичні роздуми над бурхливим 1918 р., з його швидкоплинними, подекуди несподіваними суспільними та політичними змінами. Запис за 9 червня передає донцовське враження від концерту, в якому спотворено виконувалася пісня на слова Лесі Українки *То була тиха ніч – чарівниця*. Він обурюється та записує: „[...] так не зрозуміти суті цього душевного переживання поетки, та й її самої. – То була дійсно штука! Замість болючого, розпачливого, непогамованого, ледве стриманого пориву, вийшов звичайний, розливний солодкий малоросійський сентимент. Ні, я не є їх”¹.

Цінність статті Донцова *Поетка українського Рісорджіменту (Леся Українка)* передусім у тому, що в ній було звернено увагу на далеко не

¹ Д. Донцов, *Київ. Рік 1918*, Київ 2002, с. 49.

хрестоматійне, а національне трактування творчості поетеси: „Сю мораль активізму, апологію афекту, неприєдану філософію віруючого, що кожної хвилини, як жовнір перших халіфів або мальтійський лицар, готов був пролягти кров невірних – внесла вперше до нашого націоналізму поезія Лесі Українки”². Крім того, очевидно, що ця стаття чіткіше передає донцовське візійне уявлення поезії Лесі Українки. Наприклад, ми з’ясували, що в статті *Леся Українка* переважають створені як поетесою, так і критиком романтичні образи, а в статті *Поетка українського Рісорджіменту...* донцовські образи вже екзистенційно забарвлені: „Як невідступна ідея вічно переслідує її образ кривавого дня народження нації [...]”³.

Літературознавець порушує тут *комплекс ідей*, близьких йому самому в зламний період свого життя, адже з 1922 р. починається його редакторська робота в „Літературно-науковому віснику”. Під визначальним донцовським впливом саме в цей час формується на Україні ексклюзивна ідеологія українського націоналізму та відбувається становлення його ідеологічно-політичного світогляду, який потрібно трактувати „не за вульгарними аналогіями з французьким інтегральним націоналізмом, італійським фашизмом, німецьким націонал-соціалізмом, російським шовінізмом [...], а тільки як феноменальне явище”⁴. Серед найважливіших ідей Донцова в цій статті яскраво виокремлюється ідея духовної деградації нації та значення поета у зламний, кризовий період життя суспільства. Поети доби Лесі Українки (критик прізвищ не називає) – це „роздвоєні душі”, що шукали свій вигаданий сентиментальний ідеал „правди і справедливості”, прагнули до ілюзорної примари – „щастя всіх”⁵. Для Лесі Українки, з точки зору Донцова, помилковість, нещирість та штучність цих пошуків була очевидна: „Якими наївними і пожалування гідними мусіли здаватися Лесі Українці сі аргументування! Для неї питання, для чого треба поклонитися ідеалу визволення нації, було так само дике, як для віруючого католика питатися, нащо він поклоняється Мадонні? Для неї нація повинна жити не для того, що се потрібно для якоїсь вищої цілі, а для того, що вона так хоче, і більше ні для чого!”⁶. Критик вважає, що поетеса чітко

² Д. Донцов, *Поетка українського Рісорджіменту (Леся Українка)*, „Українське слово”, 1994, т. 1, с. 156.

³ Ibidem, с. 153.

⁴ С.М. Квіт, *Дмитро Донцов та „Літературно-Науковий Вісник” („Вісник” на тлі розвитку української літератури й журналістики. Ідеологічний, естетичний та організаційний принципи)*, Київ 2000, с. 27.

⁵ Д. Донцов, *Поетка українського Рісорджіменту...*, с. 166.

⁶ Ibidem, с. 156–157.

усвідомлює своє творче кредо, без зайвих переконань, патетичних аргументацій та „довгих пояснень” – вона мусить власними віршами відродити вільну духом націю: „Для неї існували лиш абсолютні самовистачаючі приписи, диктати надприродної сили, що не потребували санкції, знаючи лише невблаганне: «мусиш!». Се ж були і засади Лесі Українки”⁷. З донцовської позиції, цим безапеляційним „мусиш!” просякнута її релігія, етика та світогляд водночас.

Як бачимо, в статті *Поетка українського Рісорджіменту...* її автор не оминає проблему виняткової ролі поета в часи відродження нації. Критик переконаний, що тривале підневільне життя здеморалізувало широкі верстви населення, незалежно від соціального становища людей кожної країни. Саме тому треба сколихнути націю. Таким побудником виступає поет, який має керуватися, з точки зору критика, „ідеєю *virtus* [курсив наш – В.К.], високорозвиненим почуттям особистої гідності і права, культом сили й відваги [...]” та закликком „Силу треба підпирати силою!”⁸. При цьому, за донцовським переконанням, „викупляюча сила нації” неможлива без крові, пролитої в обов’язковій боротьбі. Критик помічає вплив на погляди Лесі Українки німецького філософа Фридрих Ніцше: „Відтоді гаслом її творчості стали знані слова Ніцше: «Війна і мужність довершили більших діл, як любов до ближнього. Не милосердя ваше, але відвага ваша рятувала досі нещасних»”⁹. Донцов наголошує, що, ймовірно, саме через це Лесі Українці імпонують, „тягнуть до себе загадкові або *криваві постаті Середніх віків, як Данте, Жанна Д’Арк, Марія Стюарт* [підкр. наше – В.К.]. То знов поринає вона [Леся Українка – В.К.] думкою до старого Єгипту або Риму, до фантастичної країни кримських ханів, то знов до часів великої французької революції”¹⁰.

Ми схильні вважати, що творчу спадщину Лесі Українки, опрацьовану Донцовим у статті *Поетка українського Рісорджіменту...* можна поділити на 3 групи: твори поетеси, які критик називає і цитує; які не називає, але цитує (очевидно, розраховуючи на обізнаного, інтелектуального читача) та ті, які науковець не цитує, але називає на підтвердження виголошеної ним думки або ідеї. Наприклад, досліджуючи драматичні твори Лесі Українки (*На руїнах, В дому роботи, в країні неволі, Одержима, Три хвилини, У пуці*), критик виділяє найголовніше, зосереджується на „великій

⁷ Ibidem, с. 156.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, с. 155.

¹⁰ Ibidem, с.158.

ідеї”, на вічному. Її герої (Міріам, Ричард різьбяр, Халіджа) прагнуть до „сього «вічного», що стоїть понад шлункові інтереси юрби, понад злоби дня, понад гуманізм, пацифізм й інші релігії загалу – сього – «вічного», з чим живуть і без чого вмирають нації й одиниці [...]”¹¹. Критика цікавлять лише героїчні особи, бо „на них лиш може здобути людський дух”¹². Він підкреслює, що навіть трансформуючи біблійні сюжети, як то в *Одержимій*, Леся Українка впроваджує національну ідею, засновану на безкомпромісності („компроміс із тими, що інакше вірили, був самим дивоглядом, як компроміс із Люцифером для середньовічного монаха”¹³), величності духу та безсмертності волі.

На думку критика, ідея безкомпромісності тісно пов’язана із ідеєю інтернаціоналізму, яку Донцов абсолютно не сприймав, бо вважав, що вона нівелювалася: „Попередники і сучасники Лесі Українки знали лише горизонтальний поділ суспільності: долі були пригноблені всіх суспільностей, пануючих і поневолених; угорі – пануючи верстви, також усіх суспільностей. Такий поділ допускав фузю «пролетарів усіх країв». На нім же базувалися ідея інтернаціоналізму й – угоди, потреба шукати союзників м.і. і в таборі противників”¹⁴. Як бачимо, в донцовській інтерпретації ідея інтернаціоналізму ототожнювалася із *ідеєю угоди*, якою захоплювались в своїх творах (яких саме, Донцов не уточнює) Олесь, бо з точки зору критика, оспівував „червоний стяг”; Семенко, тому що писав „про всесвітній пожар”; Коваленко із віршами „про гурт світовий”; Кониський, „котрому «Слов’ян усіх народів в одній сім’ї побачить» хотілося”¹⁵. Ідеєю інтернаціоналізму (як угоди) переймались, з точки зору Донцова, навіть І. Франко та Т. Шевченко. Критик відгукується про образи, створені Каменярем у *Тюремних сонетах* (і називає вірші XXIII, XLIII, XLV) як про такі, що „боліли серцем за працюючі маси ворожої нації”, а цитуючи поему *Гайдамаки* Кобзаря, наголошує: „[...] сі нотки угоди знаходимо навіть і в геніального кобзаря Гайдамаччини! І він жертвував своє «серце чистее» войовникам з тамтої сторони барикади [...]”¹⁶.

На відміну від цих поетів, світогляд Лесі Українки далекий, „безконечно чужий” від таких „ноток інтернаціоналізму”, тому що поетесі та її творчості,

¹¹ Ibidem, с. 166.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem, с. 165.

¹⁴ Ibidem, с. 164.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

з позиції критика, не властиві „рука згоди”, компромісу, злуки між пануючими і поневоленими, пригнобленими прошарками населення. „Для неї були важні тільки такі категорії: «свій народ, чужий народ, своя держава, чужа держава, свої боги, чужі боги» [...]. І се майже в усіх її дотичних творах (*Роберт Брюс, Бранець, Оргія*, жидівські й єгипетські драми)”¹⁷.

Слід зауважити, що ідея інтернаціоналізму по-різному трактувалася та сприймалася іншими літературознавцями, сучасниками Донцова. Наприклад, цікавий дослідник творчості Лесі Українки, Драй-Хмара принципово не погодився із донцовською ідеєю про відсутність інтернаціоналізму в творчості великої української поетеси. Цей талановитий критик, що дискутує аргументовано та переконуюче, доводить: „одкидати Лесин інтернаціоналізм – це значило б заперечувати очевидні факти – вплив на неї космополітичних думок М. Драгоманова, її перебування в соціал-демократичній партії”¹⁸. Незважаючи на те, що лесезнавчі студії Драй-Хмари вийшли після опублікування статей Донцова (в 1929 р.), в них учений детально проаналізував „глибинні порухи драматичних вирувань ідей і проблем в її творчості”¹⁹, а у монографії *Леся Українка* погодився та розширив ідею Донцова про „європеїзм” поетеси. Перегукуючись із статтею Донцова *Поэзия индивидуализма*, Драй-Хмара підкреслив, що „під «європеїзмом» розуміємо ми, по-перше, прилучення себе в широкій мірі до європейської культури, по-друге, розглядання всяких справ національних в європейському масштабі”²⁰.

Разом з тим Драй-Хмарі імponує донцовська інтерпретація ідеї волонтаризму як нестримного („вічного”) руху, потягу на „все, що існує в світі – на людину й природу, на життя і смерть, на теперішність і вічність, на любов, ненависть, на чесноту і гріх [...]”²¹.

На нашу думку, „ідея вічного руху”, яка становить ідеологічне підґрунтя Донцова-критика, своєрідно та творчо реалізувалася в його студіюванні художньої майстерності Лесі Українки, особливо при аналізі засобів її „техніки”. Характерно, що досліджуючи творчу лабораторію поетеси, Донцов у статті *Поетка українського Рісорджіменту...* помічає і аналізує багатоаспектну глибинну гаму емоцій, думок, переживань у створених нею образах. На нашу думку, нашарування емоцій, завдяки яким поетеса

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ М. Драй-Хмара, *Літературно-наукова спадщина*, Київ 2002, с. 108.

¹⁹ М. Жулинський, *Шлях із неволі, з небуття*, [в:] М. Драй-Хмара *Літературно-наукова спадщина...*, с.12.

²⁰ М. Драй-Хмара *Літературно-наукова спадщина...*, с. 54.

²¹ Ibidem, с. 105.

психологічно точно, вмотивовано передає почуття героїв та їх помежовий, недоконаний психологічний (а подекуди і психічний) стан (очікування, душевної кризи, напруженого тремтіння душі), імпресіоністичні ознаки – основні складові її стилю, що стали об'єктом дослідження Донцова: „Вона не малює тупоту ніг «мільйонів», обнятих гнівом, ні повалених на землю, подоланих, – але зате саме почування гніву, образи, сорому, жалю, помсти, самі змагання і тремтіння душі такими, якими ми їх відчуваємо, коли переживаємо подібні зворушення”²².

Ми спостерегли, що критик нерідко зміщує акценти досліджуваного, і тоді його в поезіях Лесі Українки цікавлять не тільки головні герої, а й інші, названі поетесою, персонажі. Наприклад, у вірші *Забута тінь* критик помічає „не лиш осяяну славою Беатріче, а й зігнуту постать жінки Данте, [...] її сльози”²³. Він, як і поетеса, знаходить причину світової слави Беатріче в сльозах змарнілої, немолодої, старішої, безіменної дружини Данте: „по тих сльозах, мов по росі перлисті, пройшла в країну слави Беатріче”²⁴. В *Давній казці* Донцов акцентує увагу на переданий поетесою стан реконвалесценції (від лат. *convalescentia* – одужання²⁵) „в лиці якої втіха з приверненого життя лучиться з мукою від щойно перебутої хвороби, як у Христі на образі Рембрандта *Вечеря в Емаусі* – бачимо в Воскреслім жовклий і зболілий труп, що пізнав, що то є холод домовини [...]”²⁶. Таким чином, на нашу думку, формується донцовська літературознавча модель, одна із складових якої – цілісний, усебічно представлений поетесою та досліджений критиком образ в русі, в динаміці: „[...] не вирваний, скам'янілий момент переживання, без його «вчора» і «завтра», лише – смерть і життя, невовима гама переживань, що не дають зафіксувати на ніякім моменті; динаміка цілого, нерозірваного почування; таємнича лабораторія душі, де ні представлення, ні поняття не мають доступу, де все є в стані плинного хаосу [...], де стираються границі між минулим, теперішнім і майбутнім, всім і нічим”²⁷.

Упродовж статей *Леся Українка* та *Поетка українського Рісорджіменту...* Донцов простежив образ-портрет самої поетеси. Наприклад, цитуючи (але не вказуючи на назву) її поезії *Ворогам*, *Гришниця*, *Слово, чому ти не*

²² Д. Донцов, *Поетка українського Рісорджіменту...*, с. 174.

²³ Ibidem, с. 178.

²⁴ Ibidem.

²⁵ *Словник ініцимовних термінів*, ред. О.С.Мельничук, Київ 1975, с. 579.

²⁶ Д. Донцов, *Поетка українського Рісорджіменту...*, с. 178.

²⁷ Ibidem, с. 178–179.

твердая криця..., він говорить: „Читаючи сі прокляття, закляття і картання, неначе бачиш перед собою живий образ самої поетки, що лишила вона нам сама. Ті очі, «що так було привикли спускати погляд, тихі сльози лити», а тепер сяють «далеким блиском»; і руки ті не учені до зброї, що так довірливо одкриті шукали тільки дружньої руки, а що «тепера зводяться від судороги злості»; і уста, «що солодко співали й вимовляли солодкі речі», а що тепер «шиплять від лютості», і голос, що «спотворився, неначе свист гадючий!»²⁸.

Донцов жодного разу не вказав та не відокремив образ ліричного героя від образу авторки. Ймовірно, це пов'язано з тим, що для критика надзвичайно важливим було передати призначення поета в слушний для країни час, адже тоді митець виступає деміургом, месією, далекий від ідеалів „загалу”, ідеології „компатріотів” та фальшивої сентиментальності. Вже наприкінці статті *Поетка українського Рісорджіменту...* Донцов наголошує на проблемі відношення суспільства до поета: „Лесю Українку не розуміли тому, що не було в неї того сентименталізму стомлених душ, що тягне так до себе слабї натури. [...] З аристократичним *puceur* не допускала вона нікого до свята святих своєї душі і не зносила привселюдного плакання”²⁹.

За нашим спостереженням, об'єктом донцовського аналізу виступають ранні збірки поетеси *На крилах пісень*, *Думи і мрії* та *Відгуки*. Крім того, критик у статті *Поетка українського Рісорджіменту...* аналізує такі її драматичні твори, як *Айша і Мохаммед*, *Кассандра*, *Три хвилини*, *На руїнах*, *Оргія*, *Одержима*, *В дому роботи*, *в країні неволі*, *У нуці* та *Блакитна троянда*.

Кожна п'єса Лесі Українки, обрана науковцем, несе символічну функцію, тому що фактично виступає носієм певної авторської ідеї: „в *Одержимій* критик підкреслює ідею (і лише цю ідею) великого визволення, в драмі *На руїнах* науковця цікавить *тільки ідея virtus*, в драмі *У нуці* критик як *основну* обґрунтовує ідею «вічного», з чим живуть і без чого вмирають нації й одиниці”³⁰, ідея ризику (в рецепції критика) привалює в *Блакитній троянді*. Як бачимо, кожна обрана критиком драма поетеси – це добір не випадкових ідей власне Донцова, які водночас суголосні із творчим задумом поетеси. Комплекс всіх ідей науковця,

²⁸ Ibidem, с. 155.

²⁹ Ibidem, с. 181.

³⁰ Ibidem, с. 166.

простежених на матеріалі драматичних творів Лесі Українки, на нашу думку, – це складові частини його ідеї войовничого націоналізму.

Воднораз, ним було розглянуто дев'ять п'єс письменниці. Це немало. Всі вони були написані авторкою в один, але останній період її життя – перше десятиліття ХХ ст. (1901-1913 рр.). На цей період припадає ранній етап формування світогляду Донцова. У 1900-1907 рр. майбутній критик живе і навчається в Петербурзі. (Згадаймо, що ще з початку ХІХ ст. північна столиця була „колонією” освічених українців, тому що саме там сконцентрувався цвіт української нації – Шевченко, Є. Гребінка, О. Сошенко). Калейдоскопічні політичні та суспільні події, які миттєво, а подекуди і хаотично змінювалися, сформували Донцова-ідеолога. В той час поза навчанням на юридичному факультеті Петербурзького університету він активно і плідно займається самоосвітою, захоплюється брошурою М. Міхновського *Самостійна Україна*, вступає до студентської політичної громади, а з 1905 р. – відвертий опозиціонер до соціалістичної концепції перебудови суспільства та прихильник УСДП, яка пропагувала національну ідею незалежної України. Саме в цей період Донцов цікавиться українською історією і літературою, а у своєму щоденнику записує: „[...] захоплювався вперше Кониським, «Київською Стариною» [...] й, головно, – Лесею Українкою”³¹. Як бачимо, критик переймається петербурзькою ідеологічною атмосферою і в світогляді (який завжди проектується на творчість митця) та драмах Лесі Українки знаходить ознаки своєї бурхливої доби. Він не приховує того, що драми поетеси – це засіб тлумачення та впровадження в Україні власної ідеології, тому знаходить той спільний знаменник, що єднає його світогляд та світогляд Лесі Українки – ідея національного відродження українців, тяжіння до образів та ідеалів епохи ренесансу.

Таким чином, моделюючи сферу („область”) націоналізму, Донцов, аналізуючи поетичну та драматургічну творчість поетеси у статті *Поетка українського Рісорджіменту...*, оприлюднює сукупність різноманітних ідей Лесі Українки: „катастрофи” (с. 163), „великого визволення” (с. 163), „virtus” (с. 156), „безкомпромісності” (с. 164), „тріумфуючого ідеалізму” (с. 166), „ризик” (с. 169), „безсмертності волі” (с. 171) та „вічного руху” (с. 171). Переважна більшість їх відзначається яскравим та, на нашу думку, знаковим барвописом, який чи не першим помітив науковець, аналізуючи поетичну творчість великої української поетеси.

³¹ Д. Донцов, *Київ. Рік 1918...*, с. 67.

Оригінальність шевченкознавчих студій Донцова полягає в тому, що він чітко не наголошує на дослідженні національної ідеї в творчості Кобзаря. Разом з тим науковець вивчає головні постулати цієї ідеї, інтерпретує поетове бачення ключових проблем української нації. Наприклад, критик достеменно та ґрунтовно аналізує образи перевертнів, юрби, натовпу, фактично порушуючи тему національного зрадництва. Він показує це явище не в поетовій історичній ретроспективі, а в історичній перспективі, водночас впливаючи на суспільну свідомість свого часу. На нашу думку, велику увагу приділяє Донцов дослідженню історичних постатей, котрі функціонують у поемах Шевченка *Гайдамаки*, *Іван Підкова*, *Тарасова ніч*. Він називає їх лицарями. Інший відокремлений критиком тип – це узагальнена ознака пасивного загалу, „компактна більшість”, „мільйони свинопасів”.

Очевидно, для науковця важливо було передати ознаку, характер лицарів та „компактної більшості”. Змальовуючи легендарних історичних осіб, науковець сприймав їх ідеальними героями, такими, якими їх бачив Шевченко. Але у ранніх романтичних поемах Кобзаря образи Івана Підкови, Тараса Трясила або гайдамаків не лише історичні, ідеалізовані, а й романтизовані, про що критик не зазначає жодного разу. Іноді він сам домислює (внаслідок візійної уяви) характер історичних, реально існувавших людей, у результаті чого ряд історичних образів критиком розуміються масштабно. Таким чином, Донцовим моделюється і вивчається історичний тип – сукупність історичних персонажів у вищеназваних поемах Шевченка, наділених шляхетністю, бажанням слави, бунтом проти нікчемності, аристократизмом і благородством. Це суб'єкти дії, які критиком вказуються як конкретні, але водночас не індивідуалізовані персонажі.

Разом з тим науковець репрезентує „компактну більшість”. На відміну від попереднього, історичного типу, цей тип не тільки не індивідуалізований, але й точно критиком не вказаний. Отже, ми переконані, що Донцов створив власну шевченкознавчу типологію образів, класифікувавши осіб, що діють у творах Шевченка на конкретні (історичні) та узагальнені типи.

Таким чином, як літературний критик, ранній Донцов простежив та репрезентував виразний комплекс ідей та провідні образи у творчості Шевченка та Лесі Українки, більшість з яких, очевидно, були дотичні до його власної ідеї модерного, войовничого націоналізму.

Streszczenie

Kwestia interpretacji idei i obrazów w twórczości ukraińskich pisarzy klasyków: recepcja wczesnego Dmytra Doncowa – kytka literackiego

Artykuł został poświęcony zagadnieniom związanym z ideami i obrazami w twórczości ukraińskich pisarzy klasyków z pozycji Dmytra Doncowa. Wiadomo, że twórczość tego krytyka literackiego odróżnia się od prac literaturoznawczych jego współczesnych oraz następców (M. Zerowa, M. Draj-Chmary, M. Jewszana i in.). Osobliwe miejsce w spuściźnie literacko-krytycznej D. Doncowa posiada jego interpretacja twórczości Lesi Ukrainki i Tarasa Szewczenki. Ocenę twórczości Lesi Ukrainki D. Doncow dokonał w artykułach: *Poezja indywidualizmu, Lesia Ukrainka i Poetka ukraińskiego Resordżimentu (Lesia Ukrainka)*, zaś T. Szewczenki w artykułach: *Większość kompaktowa i Szewczenko, Kozak z miliona świniopasów, Pamięci wielkiego wygnańca, W marcową rocznicę, Szewczenko i Dragomanow* i wielu innych, które nie były przedmiotem dokładnych badań. Wszystkie te utwory są ważne ze względu na utworzenie nowych zasad i ujęć krytycznoliterackich, unacznienia ciekawych idei, obrazów, koncepcji. Są ciekawą próbą odtworzenia światopoglądu Lesi Ukrainki i Tarasa Szewczenki poprzez koncentrację na głównych obrazach i ideach tych wybitnych klasyków ukraińskich.

Summary

The research of the ideas and characters in the works of Ukrainian classic writers from the position of early Dmytro Dontsov as a literary critic

The article is devoted to the research of the ideas and characters in the works of Ukrainian classic writers from the position of early Dmytro Dontsov as a literary critic. The creative work of this scholar differs from the works of his contemporaries and followers (M. Zerov, M. Dry-Khmara, M. Evshan and etc). The particular place in his literary critique has his interpretation of creative work of the Ukrainian writers as Lesya Ukrainian and Taras Shevchenko. The appraisal of the creative work of Lesya Ukrainian had been given and written in the articles as *Poetry of Individualism, Lesya Ukrainian and Poetics of Ukrainian Risordzhiment (Lesya Ukrainian)*. A lot of studies of D. Dontsov such as *Compact Majority and Shevchenko, Cossack from the million of swineherds, In March Anniversary, Shevchenko and Dragomanov* and etc. have not been scrutinized in literary criticism. In these writings the new literary critical principles, approaches, interesting ideas, characters and conceptions were represented. These articles are the interesting attempts to show the weltanschauung of Lesya Ukrainian and Taras Shevchenko by analyzing the main characters of the works and the ideas of the great Ukrainian classics.